

Arbeidsdepartementet**Deres ref.**
13/1797**Dato**
4. november 2013**Røde Kors høringsinnspill til endring i forskrift om sosiale tjenester til personer uten fast bopel i Norge****1. Innledning**

Røde Kors syntes det er positivt at Arbeidsdepartementet foreslår ulike løsninger for hvordan sosialkontorene bedre kan forvalte sosiallovgivningen i forhold til personer uten lovlig opphold. Det er liten tvil om at de utfordringer som melder seg ved forvaltningen av sosiallovgivningen overfor denne gruppen, er mange og kompliserte.

Røde Kors har i flere år jobbet for å bedre den humanitære situasjonen for personer uten lovlig opphold i Norge. Vi jobber både med å utvikle humanitære aktiviteter som blant annet Helsesenteret for papirløse, samtidig som vi arbeider med å styrke deres rettsikkerhet. Rettsikkerhet er et nøkkelbegrep ved vurderingen av; hvilke rettigheter denne gruppen har krav på, hvordan disse rettighetene skal komme til uttrykk i lov og forskrift, samt forvaltningen av regelverket. Røde Kors erfaring så langt er at personer uten lovlig opphold mangler et ordentlig rettsikkerhetsvern i Norge.

Røde Kors**Post:** P.B. 1 Grønland, 0133 OSLO
Besøk: Hausmannsgt. 7
Fakturering: Norges Røde Kors,
Postboks 2967, 7438 Trondheim**Bank:** 8200 01 76318
Post: 0809 50 90444
Org.nr: NO 864 139 442**Tlf:** 05003
Faks: 22054040
Web: <http://www.redcross.no>
E-post: post@redcross.no

Som vi vil komme nærmere tilbake til i høringen har vi erfart at personer uten lovlig opphold blir nektet å levere søknader om nødhjelp på sosialkontorene i Oslo, og de får systematisk avslag på sine søknader. Vi opplever at personer uten lovlig opphold blir møtt av forvaltningen på en uverdigg måte. I de tilfellene vi har tatt kontakt med Fylkesmannen i Oslo og Akershus eller Sivilombudsmannen, har de unngått å behandle klager og henvendelser fra oss om rettstilstanden til denne gruppen.

Arbeidsdepartementets høringsforslag omhandler endringer av bestemmelser vedrørende personer uten lovlig oppholds rett på sosialstønad og stønad i akutte nødsituasjoner. Departementet ber spesielt om tilbakemelding på hvorvidt man bør oppheve eller presisere bestemmelsen om nødhjelp for personer uten lovlig opphold. Nødhjelpsbestemmelsen er hjemlet i forskrift om sosiale tjenester for personer uten fast bopel i Norge § 4 annet ledd:

«Personer som ikke har lovlig opphold i riket har ikke krav på individuelle tjenester etter loven, med unntak av opplysning, råd og veiledning.

Hvis en person som nevnt i første ledd ikke kan sørge for sitt livsopphold, og heller ikke kan få statlig innkvartering, har vedkommende i en nødssituasjon rett til økonomisk stønad og hjelp til å finne midlertidig botilbud i henhold til loven. Hjelp gis inntil vedkommende i praksis kunne forlatt landet.»

Etter å ha lest forslaget fra Arbeidsdepartementet ser Røde Kors at det er et stort behov for å redegjøre for hva som er gjeldende rett på dette området i dag. Vi mener at høringsforslaget fra departementet gir et uriktig bilde av hvilke rettigheter denne gruppen faktisk har. Personer uten lovlig opphold har krav på både veiledning og akutt nødhjelp, og i tillegg har de krav på begrenset sosialstønad ved langvarige akutte behov. Nødhjelp og begrenset sosialstønad ved langvarige behov er to forskjellige stønadsformer som må vurderes forskjellig. I punkt 2 vil vi redegjøre nærmere for hva Røde kors mener er gjeldende rett på området.

For en del år tilbake var Røde Kors i møte med Sivilombudsmannen for å diskutere hvordan førstelinjen håndterer søkere med langvarig behov for nødhjelp. Det vi kom frem til under møte var at førstelinjen i forvaltningen mangler nødvendige forutsetninger for å kunne møte grupper i befolkningen med langvarig behov for nødhjelp. Det er de frivillige organisasjonenes innsats som gjør at grupper i samfunnet som trenger nødhjelp over tid, faktisk får det. Dette er en uholdbar situasjon som Arbeidsdepartementet bør ta tak i. Vi vil derfor i punkt 3, vise til vår erfaring med å arbeide med personer uten lovlig opphold. Til slutt i punkt 4 vil vi komme med konkrete forslag til hvordan forskriftsbestemmelse om sosiale rettigheter for personer uten lovlig opphold bør se ut, samt forslag til retningslinjer for praktiseringen av denne forskriften.

2. Gjeldende rett

2.1. Ansvar for å oppfylle sosiale tjenester for personer uten lovlig opphold

Departementet skriver at kommunens primære ansvar er overfor egne innbyggere, og det må derfor settes rammer «for den personkrets som skal nyte godt av kommunens sosiale tjenester». Røde Kors mener det er misvisende å vise til kommunenes ansvar for å sikre de sosiale tjenestene, når dette først og fremst er et statlig ansvar. Både vår egen sosiallovgivning og de internasjonale menneskerettighetene er tydelig på at staten har hovedansvaret for å sikre «enhver» person på statens territorium, et forsvarlig livsopphold. Selv om norske myndigheter har valgt å delegere forvaltningen av de sosiale rettighetene til den enkelte kommune, har staten fortsatt hovedansvaret for å påse at disse rettighetene blir oppfylt. Det juridiske utgangspunktet er derfor at staten må påse at kommunene sikrer sosiale rettigheter ovenfor «enhver» person i kommunen og ikke bare ovenfor «egne» innbyggere.

2.2. Veiledningsplikten

Departementet skriver at «personer som oppholder seg ulovlig i Norge har i utgangspunktet ikke rett på andre sosiale tjenester enn opplysning, råd og veiledning.» Røde Kors mener det er misvisende å kalle veiledningsplikten for en sosial rettighet for personer uten lovlig opphold. Den generelle veiledningsplikten hører med til god forvaltningsskikk og gjelder ethvert forvaltningsorgan, uavhengig av om det følger av loven eller ikke.¹ Forskriftens § 4 første ledd gir inntrykk av at opplysning, råd og veiledning er en sosial tjeneste. Det mener vi det ikke er, da det følger av god forvaltningsskikk.

Samtidig er veiledningsplikten meget sentral når det gjelder personer uten lovlig opphold og bør derfor fremheves særskilt i en egen bestemmelse i forskriften. Vår erfaring i Oslo område, er at sosialkontorene overhode ikke gir denne gruppen en profesjonell veiledningsplikt. Dette vil vi komme tilbake til i pkt. 3. Det kan virke som om holdningene på sosialkontorene, er at denne gruppen ikke har noen rettigheter etter lov om sosiale tjenester i NAV.

Røde Kors mener at det er behov for økt kunnskap blant sosialkontorene om hva veiledningsplikten innebærer og hvordan den enkelte saksbehandler bør møte mennesker i ekstrem nød. Dessverre er vår erfaring med sosialtjenesten at de ansatte møter personer uten lovlig opphold på en nedverdiggende måte, se. pkt.3. Det kan skyldes mangel på kunnskap, det kan også skyldes manglende ressurser til å håndtere denne gruppen på en forsvarlig måte. Uavhengig av årsaken, mener Røde Kors at dette er noe Arbeidsdepartementet er nødt til å ta på største alvor og gjøre noe med.

Røde Kors forslår at bestemmelsen om veiledningsplikten i forskriftens § 4 første ledd får følgende ordlyd:

Personer uten lovlig opphold har krav på en alminnelig veiledningsplikt. Formålet med veiledningen skal være å gi personer uten lovlig opphold en oversikt over de sosiale rettighetene de har krav på i Norge, og om nødvendig, hjelpe til å fylle ut aktuelle søknader.

¹ Forvaltningsrett 6. utg., Torstein Eckhoff, side 392.

2.3. Lov om sosiale tjenester i NAV og Norges internasjonale forpliktelser

Personer uten lovlig opphold har i henhold til vår egen sosiallovgivning krav på et forsvarlig livsopphold. Det følger også av FN konvensjonen om økonomisk, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) art. 9, at enhver har krav på sosialstønad. Norge har ratifisert konvensjonen, og i tillegg gitt den forrang ved motstrid i Menneskerettsloven av 1999 § 3.

Lov om sosiale tjenester i NAV bygger på tidligere sosialtjenestelov, og er åpen for at samfunnsutviklingen kan føre til at nye grupper vil få behov for hjelp:

«Sosialtjenestens tilfang av hjelpesøkende er også et resultat av endringer i befolkningssammensetning, bosettingsmønster, familiestruktur og omsorgsfunksjoner. Det dreier seg altså om utviklingstrekk som i større eller mindre grad lar seg påvirke av offentlig politikk. Sosialpolitikken og sosialtjenestens oppgaver er en del av samfunnets samlede velferdspolitik for å møte de ulike behov utviklingen skaper.»²

Formålet med loven er blant annet å bedre levekårene for vanskeligstilte og bidra til sosial og økonomisk trygghet, jf. § 1. Loven omtales ofte som samfunnets siste sikkerhetsnett og skal omfavne personer og grupper som ikke fanges opp av andre offentlige støtteordninger. I forarbeider til loven presiseres det at årsaken til hjelpebehovet er ikke avgjørende for å få hjelp, men hvorvidt vedkommende kan sørge for eget livsopphold eller ikke.

Ser vi på lovens virkeområde gjelder den for «alle som oppholder seg i riket», jf. § 2. «Alle» kan språklig sett bety enhver person som rent fysisk befinner seg på norsk territorium. En slik forståelse vil være i samsvar med FN konvensjonen om økonomisk, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) art. 9, om at konvensjonspartene anerkjenner retten for «enhver» til sosial trygghet innebefattet sosialtrygd. ØSK inkorporert i Menneskerettsloven av 1999 og ved motstrid har konvensjonen forrang, jf. § 3.

FN komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter har i sin generelle kommentar nr. 19 uttalt at retten til sosialstønad ikke skal tolkes innskrenkende, men sikre et minimum av sosial trygghet for alle personer som befinner seg på statens territorium:

² Ot.prp.nr.29(190-1991) pkt. 1.1.

«...States parties have immediate obligations in relation to the right to social security, such as the guarantee that the right will be exercised without discrimination of any kind(article 2, paragraph 2)...any restrictions must be proportionate and reasonable. The wording of article 9 of the Covenant indicates that the measures that are to be used to provide social security benefits cannot be defined narrowly, and, in any event, must guarantee all peoples a minimum of enjoyment of this human right...”

På bakgrunn av dette mener vi at både lov om sosiale tjenester i NAV og ØSK gir personer uten lovlig opphold krav på sosialstønad.

2.4. Forskrift om sosiale tjenester til personer uten fast bopel i Norge § 4

Røde Kors mener at det er forvaltningens praktisering av lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (lov om sosiale tjenester i NAV) som er rettstridig, og ikke loven selv. Som vi kommer tilbake til nedenfor kan Norge begrense de sosiale rettighetene for personer uten lovlig opphold, men det stilles krav om at slike begrensinger er proporsjonale i forhold til det som søkes oppnådd. Det betyr at retten til forsvarlig livsopphold etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen § 18 første ledd, kan begrenses for personer uten lovlig opphold. Begrensningene må imidlertid være rimelig og proporsjonal, og sosialstønnen må være på et forsvarlig nivå.

Forskriften om sosiale tjenester til personer uten fast bopel i Norge er hjemlet i lov om sosiale tjenester i NAV § 2, hvor Kongen i forskrift kan begrense anvendelsen av loven på personer som ikke er norske statsborgere, eller har bopel i Norge. Røde Kors mener at forskriftens § 4 første og annet ledd ikke møter de krav som hverken lov om sosiale tjenester i NAV eller ØSK stiller. Vi kan overhode ikke se at Arbeidsdepartementet har foretatt noen proporsjonalitetsvurdering, i forhold til de begrensinger som er gjort i sosialstønnen for personer uten lovlig opphold.

3. Røde Kors erfaring

Røde Kors har i flere år arbeidet med å bedre den humanitære situasjonen for personer uten lovlig opphold i Norge. Helsesenteret for papirløse migranter åpnet i 2009 og er et samarbeid mellom Kirkens Bymisjon og Røde Kors. Der jobber det over 100 frivillige helsepersonell som siden oppstart, har behandlet rundt 2200 pasienter. Pasientene kommer fra 85 forskjellige nasjonaliteter, og ca. 20 % av dem er barn og ungdom som enten lever alene eller med sine foreldre.

Fra 2008 – 2010 samarbeidet Røde Kors med både Amnesty og Juss Buss for å forsøke å hjelpe papirløse migranter med å søke sosialkontorene om nødhjelp, i akutte nødsituasjoner. Vi fikk mange henvendelser fra fortvilede mennesker som hverken hadde spist eller sovet på lang tid, og flere av dem hadde ikke varme klær for vinteren. Vi hjalp dem med å fylle ut søknad om nødhjelp som ble forsøkt levert til sosialkontorene i Oslo. Samtlige søknader ble avslått av sosialtjenesten og enkelte ganger nektet sosialkontorene å ta imot søknaden. Begrunnelsen som ofte gikk igjen var at personer uten lovlig opphold har selv valgt å oppholde seg ulovlig i landet og har dermed ikke krav på nødhjelp. Vi forsøkte å klage enkelt saker inn til Fylkesmannen i Oslo og Akershus og Sivilombudsmannen, men fikk ingen respons.

Vår erfaring så langt er at papirløse migranter mangler fullstendig rettssikkerhetsvern i Norge. I vårt arbeid med å bedre denne gruppens humanitære situasjon, har vi avdekket både mangelfull kunnskap og kompetanse på departementsnivå og helt ned til førstelinjen om denne gruppens rettigheter.

4. Forslag til endringer av forskriften.

4.1. Retten til nødhjelp

Arbeidsdepartementet viser til at personer uten lovlig opphold har rett på nødhjelp, og at dette følger av de ulovfestede nødrettsbetraktningene som ble forskriftsfestet med virkning fra 1. januar 2012. Røde Kors mener at nødrettsbestemmelsen er hjemlet i lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen av 2009, § 18 første ledd, om stønad til livsopphold. På samme måte som den var hjemlet i livsoppholdsbestemmelsen i lov om sosiale tjenester § 5-1. Dette følger av forarbeider til lov om sosiale tjenester Ot.prp. nr. 29 (1990-91) s.80:

«Bestemmelsen om økonomisk stønad bør normalt komme til anvendelse også i nødssituasjoner. En søker kan etter gjeldende rett – ut fra alminnelige nødrettsbetraktninger – ha krav på nødhjelp i en akutt krisesituasjon uavhengig av årsaken til hjelpebehovet. Jf. NOU:16 pkt. 8.4. Lovens § 5-1 gir rett til livsopphold i slike situasjoner. En egen nødrettsbestemmelse må derfor etter departementets syn være overflødig.»

Basert på Røde Kors erfaring med å hjelpe personer uten lovlig opphold til å søke om akutt nødhjelp, mener vi det er behov for en egen nødrettsbestemmelse i forskriften.

Departementet viser til at det ikke vil få noen økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning, dersom nødrettsbestemmelsen blir stående slik den står i dag. Videre skriver departementet at: «Det antas å være få personer uten lovlig opphold som oppsøker NAV-kontorene og søker bistand».

Røde Kors sin kommentar til dette er at vår erfaring er at personer uten lovlig opphold, spesielt i Oslo området, ikke tørr / ikke vil oppsøke sosialtjenesten fordi de har opplevd å bli avvist på en svært nedverdiggende måte. Vi vet at i den perioden vi hjalp disse personene med å søke om nødhjelp, spredte deg seg veldig raskt i miljøet, at sosialkontorene ikke ville hjelpe. Det førte til at flere vegret seg for å ta kontakt, og de hadde liten tro på at sosialkontorene ville hjelpe dem.

Røde Kors mener derfor det er svært viktig å presisere i forskriften at personer uten lovlig opphold har krav på nødhjelp. Samtidig er det viktig å få frem, at i en nødrettsvurdering har ikke sosialtjenesten anledning til å vektlegge årsaken til hjelpebehovet. Som nevnt i forrige punkt ble samtlige søknader avvist i den perioden Røde Kors hjalp denne gruppen med å søke om nødhjelp, med den begrunnelse at søkeren selv har valgt å oppholde seg i landet ulovlig og må dermed ta ansvar for sin egen livssituasjon. Et slikt argument er ugyldig og denne type vedtak burde, dersom de blir behandlet av Fylkesmannen, annulleres og behandles på nytt av det aktuelle sosialkontoret.

Røde Kors foreslår på denne bakgrunn at bestemmelsen om nødhjelp i forskriftens § 4 annet ledd lyder som følger:

«Personer uten lovlig opphold har i akutte nødsituasjoner krav på nødhjelp til livsnødvendige behov som mat, varme klær og midlertidig bolig. En akutt nødsituasjon betegnes som de situasjoner hvor søker ikke har penger til å sikre seg det mest livsnødvendige. I en nødhjelpsvurdering kan ikke sosialtjenesten vektlegge årsaken til hjelpebehovet og kravet til dokumentasjon senkes i slike situasjoner.»

4.2. Begrenset sosialstønad

Røde Kors mener videre at personer uten lovlig opphold har krav på sosialstønad både etter lov om sosiale tjenester i NAV og i henhold til FN konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter art. 9. Norge har anledning til å begrense denne retten for personer uten lovlig opphold. En slik begrensning må imidlertid være proporsjonal.

I Norge har vi tradisjon for å operere med begrepet stønad til livsopphold. Dette er en stønad som skal sikre at de som ikke klarer å sørge for eget livsopphold får dekket det mest livsnødvendige som mat, klær, bolig, strøm, legehjelp og mulighet for å kunne bevege seg med offentlig transport. Livsoppholdssatsene varierer avhengig av kommune, men ligger et sted mellom kr. 5000-8000 pr. mnd. for enslige uten barn. Boutgifter dekkes utenom.

Departementet påpeker i høringen at utfordringene for sosialkontorene oppstår i de situasjoner personer uten lovlig opphold ikke forlater landet men oppholder seg her i lang tid. Hva skal sosialtjenesten gjøre i slike situasjoner?

Røde Kors mener at Norge er juridisk forpliktet til å sikre sosialstønad for enhver person som oppholder seg på norsk territorium, og som selv ikke klarer å sørge for eget livsopphold. «Enhver» person betyr i denne sammenheng også personer uten lovlig opphold. Som vist til ovenfor, mener vi at dette følger av lov om sosiale tjenester i NAV og av ØSK art.9, jf. art.2. En sosialstønad skal sikre det mest livsnødvendige og gjelder i de situasjoner hvor nøden har mer langvarig karakter, altså utover de akutte nødsituasjonene. Akutt nødhjelp skal kun innvilges i meget korte tidsperioder og skal følges opp av mer langvarig sosialhjelp, dersom vedkommende ikke kommer seg ut av nødsituasjonen. Dette vil som oftest være den reelle livssituasjonen for personer uten lovlig opphold som befinner seg i Norge over tid.

Røde Kors mener derfor at personer som oppholder seg ulovlig i Norge over tid, har krav på sosial stønad utover akutt nødhjelp. Arbeidsdepartementet har ansvar for å sikre at sosialkontorene innvilger sosialstønad for personer uten lovlig opphold. Sosialstønaden kan enten gis i form av økonomisk stønad og/eller i form av tilbud om; matstasjoner, klesstasjoner, døgnovernatting og fastlegeordninger.

Mat:

Personer uten lovlig opphold har krav på mat hver dag. Det ideelle ville vært at disse personene kunne henvende seg til matstasjoner og få sine daglige måltider der. Utfordringen spesielt i Oslo området, er at vi har for få matstasjoner. Arbeidsdepartementet er nødt til å ta tak i denne utfordringen og bidra til at vi får flere matstasjoner i særlig Oslo området. Dersom Oslo kommune ikke har tilstrekkelige matstasjoner for å sikre mat for de personene som trenger det, så må sosialkontorene innvilge mat penger. Denne satsen ligger på rundt kr. 80 om dagen. Mat penger må innvilges hver eneste dag for personer uten lovlig opphold dersom de ikke har mulighet til å få mat på de eksisterende matstasjonene.

Klær:

Aller personer som oppholder seg ulovlig i Norge har rett på klær som sikrer at de overlever de ulike årstidene. Sosialkontorene har anledning til å henvise søkere til å kjøpe brukt klær som hos Fretex ol. En løsning for å sikre at personer uten lovlig opphold får nødvendige klær er at sosialkontorene inngår egne avtaler med Fretex ol. Avtalene kan gå ut på at sosialkontorene betaler en viss sum som skal sikre klær for personer uten lovlig opphold i en viss periode. For eksempel en ull genser koster rundt kr. 100 på Fretex. Hvis sosialkontorene overfører 100 000 kroner til en Fretex butikk så kan 100 personer uten lovlig opphold som henvender seg til sosialkontoret fordi de trenger varme klær, bli henvist til Fretex butikken hvor de kan hente en varm genser. Fretex butikken er selv ansvarlig for å holde oversikten. Hvis ikke sosialkontorene innfører denne type samarbeidsavtaler med andre aktører på dette området er sosialkontorene pliktige til å innvilge penger til klær for personer som trenger det.

Midlertidig døgnovernatting:

Enhver person som oppholder seg ulovlig i Norge har krav på å sove under forsvarlige forhold. Det er et faktum at Oslo kommune mangler tilstrekkelig plasser for døgnovernatting. Siden i sommer har Røde Kors åpnet sine lokaler for personer uten botilbud, og som trenger et sted å sove. Det er et alvorlig behov i Oslo for flere plasser. Arbeidsdepartementet er nødt til å finne en løsning på dette problemet. Det må bevilges flere ressurser for denne type plasser.

Dessverre vet vi at personer uten lovlig opphold ofte lever under svært kummerlige forhold, og hvor det kan oppholde seg opp mot 15 personer i leiligheter på 30 kvm. Her finnes det også barn. Sosialkontorene har et betydelig ansvar for å sikre disse personene et forsvarlig botilbud. Dersom det innebærer at de hver dag er nødt til å bruke tid på å finne ledige plasser på døgnovernatting, vel så må de faktisk gjøre det. Vi vet at de som søker om døgnovernatting ofte blir nedprioritert av sosialtjenesten. Saksbehandler har en tendens til å utsette denne type oppgave, inntil arbeidsdagen er over. Da er det for sent, og det eneste man kan gjøre er å ta kontakt med sosialvakten. Dessverre er det sjelden sosialvakten kan gjøre noe, og det ender ofte opp med at de frivillige organisasjonene må trå til.

Stønad til egenandel og nødvendige medisiner:

Personer uten lovlig opphold har krav på stønad til egenandel hos fastlegen og nødvendige medisiner. Akutt og nødvendig helsehjelp som ikke kan vente er i dag lovfestede rettigheter for personer uten lovlig opphold. Det er sosialkontorenes oppgave og ansvar å sikre at personer som ikke klarer å sørge for eget livsopphold og som mangler midler til å dekke egenandelen hos fastlege og medisiner, får innvilget dette av sosialtjenesten. Denne type utgifter er i dag en del av livsoppholdssatsen, og den ligger på rundt kr. 300 pr. mnd. Sosialkontorene har anledning til å inngå egne avtaler med fastleger til dekning av legebesøk for personer uten lovlig opphold. På den måten sikrer sosialkontorene å legge til rette for at personer uten lovlig opphold får den legehjelpen de har behov for. Dersom sosialkontorene ikke inngår slike avtaler med fastleger, så må de innvilge stønad ved denne type søknader.

Røde Kors foreslår på denne bakgrunn at forskriftens § 4 kan få et nytt tredje ledd, som sier noe om hvilke begrensede sosiale rettigheter personer uten lovlig opphold kan ha krav på, i den perioden de rent faktisk oppholder seg i Norge:

Personer uten lovlig opphold har rett på begrenset sosialstønad i den perioden de oppholder seg i Norge. Den begrensede sosialstønaden skal dekke det mest livsnødvendig som mat, klær, bolig, dekning av utgifter til akutt og nødvendig helsehjelp som ikke kan vente. Sosialstønaden kan gis som økonomisk stønad og/eller tilbud om sosiale tjenester.

Røde Kors mener det er behov for en egen veileder som beskriver nærmere hvilke sosiale rettigheter personer uten lovlig opphold har i akutte nødsituasjoner, og når de befinner seg i nød over tid.

Med vennlig hilsen

Mads Harlem

Leder Politikk- og folkerettseksjonen

Charlotte Bayegan-Harlem

Senior juridisk rådgiver